

Intervokaliniai priebalsiai: vienanarės ir dvinarės grupės

Asta Kazlauskienė

Anotacija. Bendrieji lietuvių kalbos priebalsių sintagminiai ryšiai išsamiai aprašyti A. Girdenio, nemažai duomenų galima rasti ir apie foneminę skiemens, vardažodžio ir veiksmažodžio šaknies struktūrą. Šiame straipsnyje didžiausias dėmesys sutelkiamas į paprasčiausius tarpbalsinius segmentus: pavienius priebalsius ir dvinarius jų junginius. Jie sudaro didžiausią dalį visų intervokolinių priebalsių samplaikų (96 %). Tyrimo tikslas: nustatyti, kokios konkrečių priebalsių samplaikos realiai egzistuoja lietuvių kalboje. Tiriamąją medžiagą sudaro 85 milijonai žodžių iš Vytauto Didžiojo universiteto Dabartinės lietuvių kalbos tekstyno. Kaip rodo rezultatai, tarp dviejų balsių lietuvių kalboje dažniausiai vartojamas vienas priebalsis. Tokie priebalsiai sudaro 74% visų tarpbalsinių segmentų. Tai rodo akivaizdų lietuvių kalbos polinkį į CV tipo skiemenis. Dvinarės priebalsių samplaikos sudaro beveik penktadalį visų intervokolinių priebalsių grupių. Tekstyne rasta visų įmanomų dvinarių priebalsių samplaikų pavyzdžių. Trys iš jų – ST, TR, SR – gali būti fonologinio skiemens pradžia ir gali priklausyti tam pačiam skiemeniui. Kituose dvinarių priebalsių junginiuose skiemens riba yra po pirmojo junginio nario: R-T, T-T, R-R, R-S, T-S, S-S. Straipsnyje aprašomo tyrimo rezultatai aktualūs ne tik lingvistams, jie turi ir taikomąjį pobūdį: jais galėtų remtis ir logopedai, ir kalbos technologijų kūrėjai.

Raktiniai žodžiai: *intervokalinė priebalsių samplaika; pučiamasis; sprogstamasis; sklandusis priebalsis; afrikata; skiemuo.*

Įvadas

Darbų apie lietuvių kalbos priebalsių junglumą yra nemažai. Lietuvių kalbotyroje priebalsių derinius pirmasis analizavo A. Pupkis (1966), bendruosius priebalsių fonotaktikos principus aprašė A. Girdenis (1995). Lietuvių ir anglų kalbos vidines priebalsių grupes analizavo M. Strimaitienė (1974, 1979). V. Karosienės (1985, 1987, 2004), I. Kruopienės (2000, 2001, 2005) darbuose didesnis dėmesys kreipiamas į skiemens ir šaknies struktūrą, todėl čia nagrinėjama ir priebalsių sintagmatika¹. Minėti lietuvių darbai remiasi palyginti nedidele tyrimo imtimi arba skirti morfemų analizei. Todėl rūpėjo išsiaiškinti, ar labai didelės apimties duomenų bazė išryškintų visus realiai vartojamus vidinius priebalsių junginius.

Tiriamąją medžiagą sudarė 85 milijonai žodžių iš Vytauto Didžiojo universiteto Kompiuterinės lingvistikos centre kaupiamo Dabartinės lietuvių kalbos tekstyno (<http://donelaitis.vdu.lt/>) rašytinės kalbos dalies². Straipsnyje aprašoma analizė yra tik dalis platesnio ir išsamesnio tyrimo, kurio tikslas – nustatyti būdingąsias intervokalines priebalsių grupes, jų struktūrą bei dažnumą. Reikia pasakyti, kad priebalsių junginių vartojimo dažnumas yra reliatyvus dalykas ir kiekybinius duomenis šiame tyrime reikėtų vertinti atsargiai. Konkrečių samplaikų dažnumas susijęs su žodžių dažnumu, o pastarasis gali priklausyti nuo skirtingo stiliaus tekstų proporcijų tekstyne. Grožinio kūrinio kalba gerokai vaizdingesnė, žodingesnė nei, tarkim, publicistinio teksto. Kuo didesnė žodžių įvairovė, tuo didesnė tikimybė, kad pasitaikys įvairesnių priebalsių samplaikų.

Šiame straipsnyje didesnis dėmesys skiriamas dvinariams priebalsių junginiams, kurių iš viso rasta kiek daugiau nei 20 milijonų. Nepaliekami nuošalyje ir pavieniai intervokaliniai priebalsiai. Tačiau jų aprašas tegali apimti tik vartojimo dažnumą.

Skiemens struktūra nėra šio tyrimo objektas, tačiau straipsnyje bus pateikiama pastabų ir dėl fonologinio skiemens ribų. Apdorojant duomenis to paties oro skverbimosi būdo priebalsiai pažymėti viena raide: S – pučiamieji [*s s' š š' z z' ž ž' ff' h h' x x'*], R – sklandieji [*l l' m m' n n' r r' v v' j*], T – sprogstamieji [*p p' b b' t t' d d' k k' g g'*]. Prie pastarųjų priskirtos ir afrikatos³ [*c c' č č' dz dz' dž dž'*]. Į palatališkumą šiame tyrimo etape neatsižvelgta⁴, nes tam reikėtų tekstą transkribuoti. Turima transkribavimo programa transkribuoja tik kirčiuotą tekstą, o sukirčiavus tekstyną pastebėta dar nemažai klaidų, be to, liko daug visai nekirčiuotų žodžių.

Tyrimo rezultatai svarbūs ne tik teoriniu, bet ir praktiniu požiūriu. Priebalsių samplaikos gali rodyti kalbų panašumą. Tokių tyrimų duomenys naudingi logopedams, kurie moko taisyklingos priebalsių tarties. Statistiniai duomenys aktualūs ir kalbos technologijų (kalbos sintezei) kūrėjams. Žinant visas realiai egzistuojančias priebalsių samplaikas, tik į jas reikėtų sutelkti dėmesį, o vartosenoje nepasitaikančių net neįtraukti į sintezę naudojamų difonų rinkinį⁵. Duomenys apie priebalsių junglumo tendencijas gali praversti ir kalbos normintojams. Jeigu skolinėje pasitaiko nebūdinga lietuvių kalbai priebalsių samplaika, reikėtų pagalvoti, ar nevertėtų ieškoti jam lietuviško žodžio.

Intervokalinės priebalsių grupės ir jų dažnumas

Visus tekstyne rastus tarpbalsinius lietuvių kalbos priebalsius galima suskirstyti į penkias grupes: dvinares, trinaras, keturnares, penkianares samplaikas. Žinoma, tarp dviejų balsių žodžio viduje gali būti ir vienas priebalsis. Kaip rodo tekstyno duomenys, lietuvių kalboje tai dažniausias tarpbalsinis segmentas: tokie priebalsiai sudaro beveik tris ketvirtadalius visų rastų atvejų (74%, t. y. apie 68 mln.). Dvinarės priebalsių samplaikos sudaro 21% (apie 21 mln.),

o visos kitos grupės – vos 4%, t. y. apie 3 mln. (trinarės – 3%, keturnarės ir penkianarės kartu – tik 1%).

Vienanaris tarpbalsinis segmentas

Tarp dviejų balsių lietuvių kalboje gali būti bet kuris priebalsis, čia galimas tik vienas apribojimas: prieš priešakinius balsius vartojami tik minkštieji priebalsiai, o prieš užpakalinius – minkštieji priebalsiai pasitaiko retai. Tačiau, kaip jau buvo minėta, šiame tyrime į priebalsių palatališkumą neatsižvelgta. Apie pusę (53%) visų rastų pavyzdžių sudaro sklandieji priebalsiai (pvz.: *einu, namo, karas, vėjo, keliu, kavos*), sprogstamieji priebalsiai sudaro beveik trečdalį (35%, pvz.: *bato, sako, rado, regi, stebi, supo*), pučiamieji retoki šioje pozicijoje – tik 12%, pvz.: *užgeso, mažą, rašė, mūza, geografijos, almanacho, nihilizmas* (žr. 1 lent.).

1 lentelė. Vienanario segmento dažnumas.

R (53%)		T (35%)		S (12%)	
[n n']	22 %	[t t']	33 %	[s s']	66 %
[m m']	19 %	[k k']	20 %	[ž ž']	12 %
[r r']	17 %	[d d']	15 %	[š š']	10 %
[j]	16 %	[g g']	10 %	[z z']	8 %
[l l']	14 %	[b b']	8 %	[f f']	3 %
[v v']	12 %	[p p']	6 %	[x x']	0,6 %
		[c c']	3 %	[h h']	0,4 %
		[č č']	3 %		
		[dž dž']	2 %		
		[dz dz']	0		

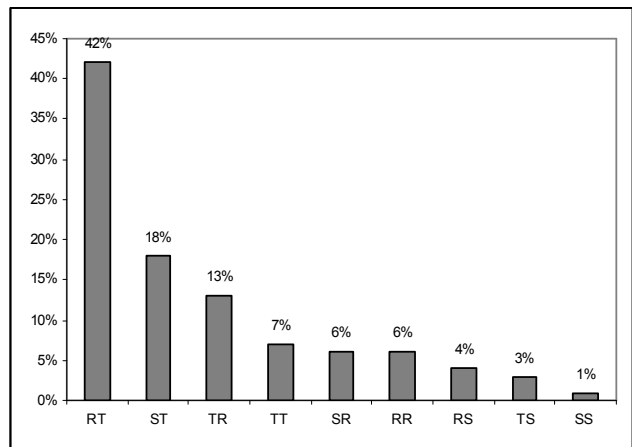
Pavienių sklandžiujų priebalsių vartojimo dažnumas analizuojamoje pozicijoje nedaug skiriasi (nosiniai šiek tiek dažnesni už visus kitus)^{vi}. Sprogstamųjų poklasyje trečdalį visų atvejų sudaro priebalsiai [t t'], nereti ir skardieji [d d'] (15%), tad priešakiniai dantiniai sudaro beveik pusę visų pavienių tarpbalsinių priebalsių. Gomuriniai [k k' g g'] kartu sudaro beveik trečdalį pavartojimo atvejų, o abilūpiei [p p' b b'] gana reti (sudaro vos 14%). T poklasiui priskirtos afrikatos (pvz.: *bičiulis, asocialūs, medžiagų, kamikadžės*) intervokalinėje pozicijoje retos: [č č'] ir [c c'] tik po 3%, [dž dž'] – 2%, o [dz dz'] nesudaro nė vieno procento (jų rasta tik 367 iš daugiau nei 24 mln. visų pavienių T poklasio intervokaliųjų segmentų). Pučiamųjų poklasyje daugiau nei pusę sudaro priebalsiai [s s'], kiti gerokai retesni, o periferiniai [f f' x x' h h'] visi kartu tesudaro 4%.

Kadangi vienas priebalsis paprastai šlyja prie tolesnio skiemens, tad rezultatai patvirtina ankstesnių tyrimų (Karusienė, Girdenis 1994) išvadas, kad lietuvių kalboje atvirieji skiemenys (CV tipo) patys dažniausi.

Dvinarės priebalsių grupės

Du gretimi priebalsiai gali sudaryti devynias skirtingas tarpbalsines kombinacijas. Visų jų pavyzdžių rasta tekstyne, tačiau vartojimo dažnumas skiriasi (žr. 1 pav.). Tik tre-

jopos struktūros dvinarės priebalsių samplaikos gali priklausyti tam pačiam fonologiniam skiemeniui: ST, SR, TR, kituose priebalsių junginiuose skiemens riba yra tarp junginio narių: R-T, T-T, R-R, R-S, T-S, S-S.

1 pav. Dvinarės priebalsių (garsų) samplaikos ir jų dažnumas.

Pati gausiausia yra RT grupė, sudaranti beveik pusę visų dvinarių samplaikų. Rastos 38 (jeigu neatsižvelgtume į palatališkumą) šio pogrupio priebalsių kombinacijos^{vii}, pvz.:

[nt, n't'] (17%): *gaunanti, išperinti*; [rt, r't'] (12%): *dvipartinis, sielvartauja*; [nk, n'k'] (12 %): *išsunkimas, kankorėžiai*; [ng, n'g'] (8%) (*abejinga, harmoningi*); [nd, n'd'] (7%): *alindama, praskrendi*; [rb, r'b'] (6%): *garbanėlė, garbėtroška*; [lt, l't'] (4%): *kultūra, aiktelti*; [nč, n'č'] (4%): *adančią, kosinčiai*; [rg, r'g'] (3%): *chirurgai, juodmargis*; [rd, r'd'] (3%): *dardės, fiordai*; [lb, l'b'] (3%): *balbatuoti, daugialkalytė*; [ld, l'd'] (3%): *gildija, heraldika*; [rk, r'k'] (3%): *agurkai, pasidarkymas*; [mp, m'p'] (2%): *išpampusio, kampanija*; [mt, m't'] (2%): *antgamtis, gamtosauga*; [lg, l'g'] (2%): *elgesys, Golgota*; [nc, n'c'] (2%): *distancija, egzistencija*; [lk, l'k'] (1%): *alkanesnė, nesivelka*; [mb, m'b'] (1%): *ambasada, bambėjimas*; [rp, r'p'] (1%): *apkarpymas, tarpusavis*; [ldž, l'dž'] (1%): *apmaldžius, beldžia*; [ndž, n'dž'] (*apkandžiodavo, brandžiai*); [rč, r'č'] (*apsiverčia, kirčiuoja*); [lp, l'p'] (*alpus, iščiulpia*); [md, m'd'] (*gimdykla, samdiniai*); [rc, r'c'] (*erchercogas, karceris*); [rdž, r'dž'] (*skardžio, vietovardžio*); [lč, l'č'] (*apvilčiau, felčėris*); [mč, m'č'] (*gimčiau, lemčiai*); [mk, m'k'] (*neimkime, remkis*); [nb, n'b'] (*pienburnis, senbernis*); [np, n'p'] (*dienpinigiai, šunpetrės*); [lc, l'c'] (*falceatas, kalcis*); [mg, m'g'] (*strimgalviais, žiemgališkos*); [mdž, m'dž'] (*susistumdžius, tramdžiusi*); [v'd'] (*dievdirbys*); [n'dz'] (*Andziulaitis, įbindzeno*); [vc] (*šubravecus*)^{viii}.

Prie šios grupės priskirtina ir samplaika [vg], rasta žodžiuose *afganai, Afganistanas* ir jų formose, kur duslusis [f] prieš skardųjį [g] sakytinėje kalboje virsta [v].

Teoriškai galėtų būti šešiasdešimt tokių RT dvinarių samplaikų. Net ir be išsamios pavyzdžių analizės matyti, kad tokio tipo samplaikų priebalsiai nepriklauso vienam fonologiniam skiemeniui, o pirmasis priebalsis esti mišriojo arba antrinio dvigarsio, pvz.: *polka, korta, tolti*, dėmuo. Todėl visiškai suprantama, kad priebalsių [v v'] ir [j] šiose samplaikose, galima sakyti, nėra (tik dūrinėje *dievdirbys* ir skolinėje *šubravecus* pasitaikė [v v'] prieš sprogstamąjį priebalsį ir afrikatą). Nedažnos RT samplaikose ir afrikatos (žr. 2 lent.).

2 lentelė. Prie balsių deriniai ir jų dažnumas RT ir ST tipo samplaikose^{ix}.

Prie balsiai	RT						ST						
	[l l']	[m m']	[n n']	[r r']	[v v']	[j]	[s s']	[š š']	[z z']	[ž ž']	[f f']	[h h']	[x x']
[p p']	*	2 %	*	1 %			4%	1%			*		
[b b']	3 %	1 %	*	6 %					*	*			
[t t']	4 %	2 %	17 %	12 %			43%	8%					*
[d d']	3 %	*	7 %	3 %	*				4%	3%		*	
[k k']	1 %	*	12 %	3 %			9%	21%		*			
[g g']	2 %	*	8 %	3 %	*				*	*			
[c c']	*		2 %	*	*		*	*					
[č č']	*	*	4 %	*			2%	1%					
[dz dz']			*										
[dž dž']	1 %	*	*	*					1%	*		*	

Beveik penktadalį dvinarių samplaikų sudaro ST prie balsių junginiai. Jų kombinacijų rasta irgi nemažai. ST grupėje dažniausiai pasitaiko prie balsiai [st, s't'] (apskritai tai pats dažniausias dvinaris prie balsių junginys. Apskritai dusliųjų prie balsių samplaikos sudaro daugiau kaip keturis penktadalius ST pogrupio, kitos samplaikos retos. Tekstų rastos 39 skirtingų raidžių kombinacijos, pvz.:

st (43%): *glaustėsi, leistas*; šk (21%): *braškanti, kaimišku-
mas*; sk (9%): *apdrauskite, horoskopas*; št (6%): *antraštė, iš-
taškoma*; sp (4%): *aspektas, sąspara*; žt (2%): *apgręžti,
drožti*; sč (2%): *aferisčių, brisčiai*; zd (2%): *akivaizda,
blauzda*; sd (2%): *apsimesdavo, paleisdamas*; žd (2%): *atsi-
gręždavo, gniauzdama*; žk (1%): *apibrėžkime, užkišti*; šg
(1%): *beišgalime, išgalvojimas*; šd (1%): *atlošdavo, išdaiga*;
zdž (1%): *akivaizdžiai, kraštovaizdžiai*; šč (1%): *dienraščiai,
iščiustijo*; šp (1%): *neišpirkusi, priešpastato*; ft: *landšaftas,
nafta*; šb: *išbaidyti, neišbuvusi*; žp: *beužpils, užpašyti*; zg:
apmezgė, dūzgimo; žg: *lūžgalius, neužgaiso*; žb: *gražbyliai,
užbarstykite*; sc: *disciplinas, plebiscitas*; žc: *neapibrėžčiau,
neužčiuo*; cht: *fechtavimas, šachtose*; sg: *pusgarsiai, saus-
gyslė*; sb: *pusbekonis, pusbutelis*; šdž: *išdžiausto, išdžiovins*;
fg: *afganai, Afganistanas*^x; zb: *uzbekai*; ždž: *beždžionė, už-
džiovino*; šc: *išcentrinis, išcentūruota*; zk: *nezyskite*; zt:
griozti, zyti; fk: *profkomiteto*; hd: *Mahdi*; žc: *užcementavus,
užcypia*; hdž: *Mahdžiu*; sdž: *sausdžiūvio*.

Gretimi pučiamieji ir sprogstamieji prie balsiai derinami pagal balso stygų dalyvavimą. Tad garsiniu (ne raidžių) aspektu kai kurias grupes reikia sujungti: žt→[št], sd→[zd], žk→[šk], šg→[žg], šd→[žd], šb→[žb], žp→[šp], žč→[šč], sg→[zg], sb→[zb], šdž→[ždž], zk→[sk], zt→[st]. Be to, gretimi dantiniai bei alveoliniai pučiamieji prie balsiai ir afrikatos derinami pagal tarimo vietą, tad reikia sujungti dar ir sč→[šč], zdž→[ždž], šc→[sc], o dvi samplaikos derintos pagal abu požymius: žc→[sc], sdž→[ždž]. Tad iš viso tekstų rasta 20 skirtingų dviejų prie balsių (garsų) junginių (jų dažnumo duomenys pateikti 2 lent.):

[sp, s'p']: *aspektas*; [st, s't']: *glaustėsi, zyti*; [sk, s'k']: *ap-
drauskite, nezyskite*; [sc, s'c']: *disciplinas, išcentrinis, užce-
mentavus*; [šp, š'p']: *neišpirkusi, beužpils*; [št, š't']: *antraštė,
drožti*; [šk, š'k']: *braškanti, užkišti*; [šč, š'č']: *dienraščiai,
brisčiai, neužčiuo*; [zb, z'b']: *uzbekai, pusbutelis*; [zd, z'd']:
blauzda, paleisdamas; [zg, z'g']: *apmezgė, sausgyslė*; [žb,
ž'b']: *užbarstykite, neišbuvusi*; [žd, ž'd']: *atsigręždavo, atloš-
davo*; [žg, ž'g']: *lūžgalius, išgalvojimas*; [ždž, ž'dž']: *bež-
džionė, išdžiausto, kraštovaizdžiai, sausdžiūvio*; [f]: *land-
šaftas, nafta*; [fk]: *profkomiteto*; [xt]: *fechtavimas, šachtose*;
[h'd']: *Mahdi*; [hdž]: *Mahdžiu*.

Apskritai analizuojant prie balsių jungimosi į ST tipo samplaikas dėsningumus, galima pastebėti, kad pučiamieji

prie balsiai dažniau pasitaiko prieš dantinius ir gomurinius, o prieš lūpinius jie reti (žr. 2 lent.). Periferiniai prie balsiai tokio tipo samplaikose, kaip ir daugelyje kitų, gali būti tik naujesniuose skoliniuose, pvz.: *landšaftas, nafta, fechtavimas, šachtose, Mahdi*.

Dažniausiai analizuojamos ST samplaikos prie balsiai priklauso tam pačiam fonologiniam skiemeniui, išskyrus tuos atvejus, kai samplaika susidaro dūrinyje arba priešdėlio ir šaknies sandūroje^{xi}, pvz.:

*lūžgalius, gražbyliai, pusgarsiai, sausgyslė, pusbekonis, pus-
butelis, sausdžiūvio, išgalvojimas, neišpirkusi, išdaiga, iš-
čiustijo, išbaidyti, beužpils, uždžiovino, išcentrinis, užcypia*
ir kt.

TR grupės prie balsiai, kaip ir kitos dvinarės samplaikos, turi daug pogrupių, net – 45 (jeigu neatsižvelgtume į palatališkumą), pvz.:

[kl, k'l']^{xii} (17%): *adikliai, išauklėtas*; [pr, p'r'] (11%): *ap-
raitytas, nepraeikime*; [kr, k'r'] (10%): *akreditacija, sakrali-
zacija*; [tr, t'r'] (9%): *aitra, centimetras*; [tv, t'v'] (9%): *ait-
varas, darbotvarkė*; [gr, g'r'] (8%): *atsigręžia, fotografas*;
[bl, b'l'] (6%): *apsiblaususios, besiblašanti*; [tl, t'l'] (4%):
antihitlerinė, kotletas; [pl, p'l'] (4%): *apiplėšta, juodaplau-
kiui*; [kv, k'v'] (3%): *išėikvojimai, relikvija*; [km, k'm'] (3%):
akmenaičiai, krakmolos; [dr, d'r'] (2%): *adresatas, katedros*;
[br, b'r'] (2%): *abreviatūra, abrikosai*; [gn, g'n'] (2%): *be-
dugnės, diagnostika*; [dm, d'm'] (1%): *administracija, did-
miestis*; [b'j] (1%): *subjektas, pasibjaurėjimas*; [tm, t'm']
(1%): *algoritmas, matmuo*; [gl, g'l'] (1%): *beglobės, dygliais*;
[dv, d'v'] (1%): *adventas, advokatai*; [tn, t'n'] (1%): *etno-
grafija, tūnagas*; [gm, g'm'] (1%): *dogmatikas, drėgmės*; [pm,
p'm'] (1%): *apmaigytas, apmažės*; [kn, k'n'] (1%): *bruknelė,
jeknos*; [pn, p'n']: *apnašos, hipnotikai*; [pv, p'v']: *apvogto,
neapvirs*; [p'j]: *javapjūtė, motopjūklas*; [dn, d'n']: *liūdnais*;
[t'j]: *atjaunina, teatjais*; [d'l]: *skydliaukės, vedliai*; [cl]:
Vaclovas; [gv, g'v']: *nugvelbti, begvildenant*; [d'j]: *adjutantai,
medjuosčių*; [bn]: *nugrubnagiams*; [č'n]: *ničniekas*; [bm,
b'm']: *stambeldystė*; [cm]: *bocmanas, locmanas*; [dž'm']: *me-
nedžmentas*; [b'v]: *sodybvietė, statybvietė*; [k'j]: *Reikjavikas*;
[čm]: *mičmanas*; [č'v]: *kraičvežiai*; [dž'l']: *Medžilas*; [cr]:
špicrutenai; [cn]: *kicnojančiai*; [c'v]: *necvirkiška*.

Galima sakyti, kad tokių samplaikų su pirmaisiais sprogstamaisiais prie balsiais rastos beveik visos įmanomos kombinacijos, tik afrikatos čia (kaip ir kitose samplaikose) nėra dažnos (žr. 3 lent.).

SR tipo prie balsių samplaikas gali sudaryti 35 (jeigu neat-
sižvelgtume į palatališkumą) skirtingas kombinacijas, pvz.:

[sm, s'm] (20%): aplodismentai, sausmetis; [sn, s'n] (16%): buitiškesnis, deklaratyvesnis; [šv, š'v] (8%): apsišviesti, išvaduoti; [žn, ž'n] (7%): apydažniai, gležna; [sl, s'l] (7%): asla, baslys; [sv, s'v] (7%): apsisvaido, laisvi; [šl, š'l] (7%): apsišlaksto, išliko; [zm, z'm] (5%): aforizmas, heroizmas; [šr, š'r] (4%): apyaušris, aušra; [šm, š'm] (4%): ašmenys, išmonė; [xn, x'n] (3%): santechnikas, technikos; [žv, ž'v] (3%): pažvairavau, užvirė; [šn, š'n] (3%): išnagrinėta, nešnekūs; [žm, ž'm] (2%): beužmato, neužminti; [žr, ž'r] (1%): neužrito, ožragis; [sr, s'r] (1%): gaisras, nasrai; [žl, ž'l] (1%): apyžlibiai, griežlelė; [fr, f'r] (1%): dešifruoti, diafragma; [zn, z'n] (1%): nubiznojo, biznis; [fl, f'l]: defliacija, refleksija; [šj]: išjauškime, išjungta; [xm, x'm]: šachmatai, vachmistras; [zj]: neužjausti, užjūrinio; [zl, z'l]: grizliai, Kazlų; [xr, x'r]: anachronizmas, diachronija; [s'j]: losjonas, pusjuodis; [hm]: brachmanai, brachmano; [zr]: džiazrokas, izraelitas; [xv]: prichvatizacija; [h'v]: Jahve; [z'v]: nuzvimb-

ti; [xl]: dichlofosas, hidrochloridas; [f'n]: Dafni; [fm, f'm]: hofmaršalo, hofmeisterio; [h'l]: Pehlevi.

Kaip matyti iš 3 lentelės, SR samplaikose dažnesni duslieji priebalsiai, skardieji priebalsiai tokiose samplaikose reti.

Be palatališkumo, jokie kiti garsų derinimo procesai TR ir SR samplaikose nevyksta, o daugelis šių samplaikų priebalsių priklauso tam pačiam skiemeniui, išskyrus tuos, kurie susidaro morfemų sandūroje, pvz.:

apraitytas, apmaigyta, apmažės, apnašos, apvogto, neapvirs, atjaunina, teatjaisi, skydliaukės, medjuosčių, stabmeldystė, sodybvieta, statybvieta, sausmetis, išvaduoti, išlaikymas, išnagrinėta, teužvaldo.

3 lentelė. Priebalsių deriniai ir jų dažnumas TR ir SR tipo samplaikose.

Priebalsiai	TR										SR						
	[pp']	[bb']	[t't']	[d'd']	[kk']	[gg']	[cc']	[čč']	[dzdz']	[dždž']	[ss']	[šš']	[zz']	[žž']	[ff']	[hh']	[xx']
[l l']	4%	6%	4%	*	17%	1	*			*	7%	7%	*	1%	*	*	*
[m m']	1%	*	1%	1%	3%	1%	*	*		*	20%	4%	5%	2%	*	*	*
[n n']	*	*	1%	*	1%	2%	*	*			16%	3%	*	7%		*	3%
[r r']	11%	2%	10%	2%	10%	8%	*				1%	4%	*	1%	1%		*
[v v']	*	*	9%	1%	3%	*	*	*			7%	8%	*	3%	*		*
[j]	*	1%	*	*	*						*	*		*			

RS priebalsių grupėje rasti 27 (jeigu neatsižvelgtume į palatališkumą) skirtingų priebalsių pogrupiai, pvz.:

[rs, r's'] (21%): aptarsim, arsenalas; [ns, n's'] (19%): aljanšas, insultas; [rž, r'ž] (19%): beržas, neperžiūrėti; [rš, r's'] (9%): išviršinis, maršalas; [nf, n'f'] (9%): dezinfekcija, infantilizmas; [ls, l's'] (8%): delsiamai, melsime; [mž, m'ž] (7%): amželis, laumžirgis; [rx, r'x'] (3%): anarchija, hierarchas; [ms, m's'] (2%): gimsianti, išimsi; [nz, n'z'] (2%): cenzas, enzimas; [lf, l'f'] (1%): alfa, delfinariumas; [lš, l's'] (1%): falšas, kulšelis; [lž, l'ž] (1%): broliūdiška, milžinas; [nž, n'ž] (1%): inžinerinis, raudonžiedis; [mf, m'f'] (1%): amfibija, limfa; [rf, r'f'] (1%): amorfinis, orfėjas; [nx, n'x'] (1%): bronchai, melancholija; [rz, r'z]: erzialiavimas, įerzinti; [mš, m's]: apkamšai, pasikimšęs; [lh, l'h]: filharmonija, vilhelmiškasis; [nh, n'h]: inhaliacija, inhibitorius; [nš, n's]: menševikas, revanšas; [l'x]: alchemija, melchijoras; [lz]: balzamas, išbalzamuoti; [v's]: gyvsidabris; [m'z]: keramzitas; [rh, r'h]: hiperhidrozė, kurhauza.

Šio tipo grupėje asimiliacija pagal tarimo vietą ar balso stygų dalyvavimą nevyksta.

TS priebalsių samplaika pasitaiko gana retai – tik 3% visų dvinarių junginių. Dažniausios samplaikos – [ts t's' ps p's' ks k's' gz g'z'] – sudaro beveik keturis penktadalius visų TS tipo junginių (žr. 4 lent.). Apskritai rastos 29 TS tipo raidžių kombinacijos: ts (45%):

neatsiskirti, tebeatsiskaito; ps (19%): apkuopsi, lapsi; ks (15%): afksas, eleksyras; gz (5%): egzamino, egzekucijos; pš (5%): kipšas, lepšiuškas; gs (3%): džiaugsis, pabaigsiu; bs (3%): absoliuti, griebsis; tš (1%): atsaka, neatšokti; pž (1%): apžergtas, neapžios; kš (1%): kaukšindamas, nemokšiškas; ds (1%): pėdsakai, žiedosčiai; tž: arbatžolės, katžolė; gž: žmogžudystė; kh: Stokholmas; tf: platforma; gš: ligšioliniai; bch: Abchazija; bš: gobšumas; dš: juodšaknėmis; kch: bakchanalija, ekchimozės; dh: adhezija; th: dratharai, štathalterio; kf: rokforas; kž: laukžemio; bz: abzacas; gh: leghornai; pz: apzulina; cs: specseminarių; tz: atzulino. Šiose prie-

balsių samplaikose gali vykti asimiliacija pagal balso stygų dalyvavimą, tad garsiniu aspektu turėtume mažiau grupių (23): gs→[ks], bs→[ps], pž→[bž], ds→[ts], kh→[gh], gš→[kš], pvz.: [ps p's']: apkuopsi, griebsis; [ts t's']: neatsiskirti, pėdsakai; [ks ks']: afksas, džiaugsis; [pš p's']: kipšas, gobšumas; [tš t's']: atsaka, juodšaknėmis; [kš kš']: kaukšindamas, ligšioliniai; [bz b'z]: abzacas, apzulina; [dz d'z]: atzulino; [gz g'z]: egzamino, egzekucijos; [b'ž]: apžergtas; [dž]: arbatžolės; [gž g'ž]: žmogžudystė, laukžemio; [d'h']: adhezija; [dh d'h']: dratharai, štathalterio; [gh]: leghornai, Stokholmas; [tf]: platforma; [kf]: rokforas; [px]: Abchazija; [kx kx']: bakchanalija, ekchimozės; [c's']: specseminarių.

RS ir TS priebalsių samplaikos niekada nepriklauso tam pačiam fonologiniam skiemeniui.

Dviejų sprogtamųjų priebalsių samplaikos (TT) nėra dažnos (7%). Daugiau kaip pusę jų sudaro priebalsiai [kt kt']. Tai didžiausią įvairovę turinti dvinarių priebalsių grupė – net 58 raidžių samplaikos, pvz.:

kt (53%): infrastruktūra, kokteilis; pt (11%): aptarimas, adaptacija; kc (8%): abstrakcija, kolekcinis; kd (6%): anekdotai, nebetrukdy; gt (5%): apaugti, degtinės; tg (3%): atgaivinami, beatgavo; gd (2%): apibėgdavome, džiaugdavosi; tk (2%): atkabina, greitkelis; pd (2%): kaupdama, lipdancius; pg (1%): apgalvočiau, neapgaubė; bd (1%): apgaubdavo, griebdavosi; tb (1%): akytbetonis, atbulas; bt (1%): apglėbtas, dribtelėjo; pk (1%): apkūrena, atsiliepkite; kč (1%): abstrakčiai, galvotrūkiškais; pc (1%): koncepcija, transkripcija; tp (1%): atpainiotti, lietpaltis; pč: apsupčiai, krypčiai; čd: trečdalis; ck: Mickevičiaus, Paleckis; gđž: išsiugdžiusi, mėgdžioja; kđž: atplukdžiusi, nevykdžiau; bđž: stabdžiai, sustabdžiusi; td: rytdiena, atdengti; dk: ledkalnio, medkirčiai; ct: actas, actekai; čk: druckis, juočė; gk: daugkart, daugkartiniai; čt: tučiuoj, tučiuojau; gb: žmogbeždžionės, regbininkai; gč: apibėgčiau, teigčiau; bk: nenustebkite, išgriebkite; gp: daugpatystė, rūgpienio; bč: nenustebčiau, šlubčioja; dg: rudgalviai, šiaudgalių; kb: kimboksas, plikbajoraitės; pdž: apdžiūti, lipidžiau; bp: subpopuliacija, bobpa-

laikės; bg: Labguva; cd: placdarmas; džk: didžkukuliai; db: didburė, juodbėras; dp: vidpadžiai, žiedpumpuriai; tt: attitude, stretto; cb: Špicbergenas; džg: Daudžgirių, Vadžgirių; cc: capriccio, staccato; kp: vaikpalaikis; džp: didžpinigis, didž-

ponio; pb: apbetonuojamas, apbūdinti; tč: atčirpsėjo, atčiuožė; čp: kačpėdėlių; gg: arpeggio, leggiero; kk: kiekkart; dd: Adda; tc: atcimpina; džt: didžturčius; pp: frappe.

4 lentelė. Priebalsių deriniai ir jų dažnumas RS ir TS tipo samplaikose.

Priebalsiai	RS						TS									
	[l l']	[m m']	[n n']	[r r']	[v v']	[j]	[pp']	[bb']	[tt']	[dd']	[kk']	[gg']	[cc']	[čč']	[dzdz']	[dždž']
[s s']	8	2	19	21	*		21		46		18		*			
[š š']	1	*	*	9			5		1		1					
[z z']	*	*	2	*				*		*		5				
[ž ž']	1	7	1	19				1		*		*				
[f f']	1	1	9	1					*		*					
[x x']	*		1	3			*			*						
[h h']	*		*	*					*		*					

Tačiau tokiose samplaikose vyksta skardumo/ duslumo asimiliacija (a) ir degeminacija (b) arba abu procesai kartu (c):

a) kd→[gd], gt→[kt], tg→[dg], pd→[bd], pg→[bg], bt→[pt], čd→[džd], kdž→[gdž], dk→[tk], gč→[kč], bk→[pk], gp→[kp], bč→[pč], kb→[gb], pdž→[bdž], cd→[dzd], džk→[čk], dp→[tp], cb→[dzb], džp→[čp], džt→[čt];

b) tt→[t], cc→[c], gg→[g], kk→[k], dd→[d], pp→[p];

c) td→dd→[d], gk→gg→[g], bp→pp→[p], pb→bb→[b].

Atkreiptinas dėmesys, kad du vienodi priebalsiai tiesiogiai (t. y. ne dėl asimiliacijos) gali pasitaikyti tik visiškai neadaptuotuose svetimžodžiuose, pvz.: *attitude, frappe*. Atsižvelgę į visus vykstančius fonetinius procesus turėtume tokias TT tipo priebalsių kombinacijas:

[kp, kp']: vaikpalaikis, rūgpienio; [kt, kt']: infrastruktūra, apaugti; [kc, kc']: abstrakcija; [kč, kč']: abstrakčiai, teigčiau; [tp, t'p']: atpainioti, žiedpumpuriai; [tk, t'k']: greitkelis, ledkalnis; [tc, t'c']: atcimpina; [tč, t'č']: atčiuožė; [pt, p't']: aptarimas, apglėbtas; [pk, p'k']: apkūrena, išgriebkite; [pc, p'c']: koncepcija; [pč, p'č']: apsupčiai, šlubčioja; [bd, b'd']: apgaubdavo, lipdančius; [bg, b'g']: Labguva, neapgaubė; [bdž, b'dž']: stabdžiai, lipdžiai; [db, d'b']: juodbėras, atbulas; [dg, d'g']: rudgalviai, beatgavo; [gb, g'b']: žmogbeždžionės, kimbokas; [gd, gd']: apibėgdavome, nebetrukdys; [gdž, gdž']: išsiugdžiusi, nevykdžiau; [ct, c't']: actas, actekai; [c'k']: Mickevičiaus; [čp, č'p']: kačpėdėlių, didžponio; [čt, č't']: tučiuoj, didžturčius; [čk, č'k']: dručkis, didžkukuliai; [dz'b']: Špicbergenas; [dzd]: placdarmas; [džd]: trečdalis; [dž'g']: Daudžgirių, Vadžgirių.

TT samplaikos sprogstamieji priebalsiai užima visas įmanomas (atsižvelgus į asimiliaciją ir degeminaciją) pozicijas, tik afrikatos tokio tipo junginiuose retos (žr. 5 lent.).

Du sklandieji priebalsiai tarp balsių nedažni (6% visų dvinarių samplaikų). RR tipo dvinarių priebalsių grupė skyla į 25 (jeigu neatsižvelgtume į palatališkumą) skirtingos sudėties pogrupius, pvz.:

[rm, r'm'] (36%): fermeris, gurmanas; [ln, l'n'] (16%): kilnių, kulnas; [rn, r'n'] (15%): internatas, margasparnės; [lv, l'v'] (10%): galva, galvijai; [rv, r'v'] (78%): dirvožemiai, gervė; [lm, l'm'] (4%): bekilmiai, filmas; [nv, n'v'] (3%): invazija, kišenvagis; [rl, r'l'] (3%): atvirlaiškiai, garlaiviai; [m'j] (1%): premjeras, vicepremjeras; [mn, m'n'] (1%): amnestija, gimnastas; [r'j] (1%): barjeras, interjeras; [nr, n'r'] (1%): devynragis, mašinraštis; [l'j]: ateljė, bareljefas; [n'j]: injekcija, konjakas; [ml, m'l']: imlus, umliautais; [nm, n'm']:

apelsinmedžiai, kelionmaišis; [vr]: manevras, šedevras; [mv, m'v']: augimvietė, tramvajus; [nl, n'l']: akmenligė, sienlaikraštis; [v'n']: lietuvininkai, lėktuvnešis; [lr, l'r']: kelrodis, tolregiškas; [v'm']: alyvmedinių, kakavmedis; [v'j]: Rivjera; [m'r']: žiemrytys, žiemryčių; [vl]: Petropavlovskas.

Atidžiau peržiūrėjus duomenis matyti, kad RR samplaikos pirmuoju priebalsiu niekada neina [j], o visi kiti priebalsiai gali būti ir pirmieji, ir antrieji samplaikos elementai, t. y. kiekvienas sklandusis priebalsis vartojamas prieš bet kurį kitą sklandųjį priebalsį. Tiesa, vartojimo dažnumas labai skiriasi, pvz.: samplaikos su pirmuoju [v v'] labai retos (rastos tik dūriniuose ir skoliniuose).

5 lentelė. Priebalsių deriniai ir jų dažnumas TT tipo samplaikose.

Priebalsiai	TT									
	[pp']	[bb']	[tt']	[dd']	[kk']	[gg']	[cc']	[čč']	[dzdz']	[dždž']
[p p']			1		*			*		
[b b']				1		*			*	
[t t']	11				58		*	*		
[d d']		3				8			*	*
[k k']	1		2				*	*		
[g g']		1		3						*
[c c']	1		*		8					
[č č']	*		*		1					
[dz dz']										
[dž dž']		*				*				

Šiame pogrupyje galimos ir dviejų vienodų priebalsių samplaikos (geminatos), kurios paprastai lietuvių kalboje netairiamos. Taigi šie pavyzdžiai papildo vienanarių segmentų grupę. Visos tekстыne rastos dviejų vienodų sklandžių priebalsių samplaikos (*keturrankes, perrištas; socialliberalai, socialliberalų; šėmmargės, žiemmilžės; aštuonnytis*) yra morfemų sandūroje.

Dviejų pučiamųjų priebalsių samplaikos retos (jos sudaro tik 1% visų dvinarių priebalsių samplaikų). Raidžių čia turėtume 19 pogrupių: žs (45 %):

nebeužsuksi, užsėti; šs (44%): beišsaugota, teišsipildo; sf (4%): biosfera, neasfaltuoti; šš (2%): iššaukdamas, neiššifruojama; žf (2%): užfiksavo; fs (1%): profsajunga; šž (1%):

priešžiemis, išžygiavus; žš (1 %): neužsaldo, užšokdavo; sš: pusšėšėlis, sausšakė; ss: kelissyk, pusseserė; sch: eschatologija, suschematizuoti; žž: neužžėlė, užžiebė; šf: išfasavimas, neišformuoti; sh: disharmonija, fisharmonija; sž: pusšales, pusžiedis; žh: užhipnotizuotas; zz: mezzo, pizzicato; šch: priešchemine; šz: išzyzus, neišzurkiantis.

Tačiau tokiose samplaikose dažna asimiliacija, kurią neretai lydi ir degeminacija. Tad, įvertinę visus fonetinius procesus, turėtume tik septynias (jeigu neatsižvelgtume į palatališkumą) skirtingos tarimo vietos dviejų pučiamųjų priebalsių kombinacijas:

[sf sx šf šx zh žh fs] ir [s'f s'x' š'f š'x' z'h' ž'h' f's'], pvz.: *biosfera, neasfaltuoti; eschatologija, dischematizuoti; išfasavimas, neišformuoti; priešchemine, disharmonija, fisharmonija; užhipnotizuotas; profsajunga.*

Savaime suprantama, vienas iš jų narių yra periferinis priebalsis, nes gretimi savi pučiamieji priebalsiai patirtų:

a) asimiliaciją pagal tarimo vietą ir degeminaciją, pvz.: šs→ss→[s], sš→šš→[š];

b) asimiliaciją pagal balso stygų dalyvavimą ir degeminaciją, pvz.: šž→žž→[ž], žš→šš→[š];

c) visus tris priebalsių derinimo požymius, pvz.: žš→šs→ss→[s], sž→zž→žž→[ž], šz→žz→zz→[z].

Tokiais atvejais, žinoma, turime vienanarius priebalsinius segmentus, kurie rodo, kad ankstesnis skiemuo yra atvirasis.

Išvados

Tarp dviejų balsių lietuvių kalboje dažniausiai vartojamas vienas priebalsis. Tokie priebalsiai sudaro apie tris ketvirtadalius visų tarpbalsinių segmentų. Tai rodo akivaizdų lietuvių kalbos (kaip ir daugelio pasaulio kalbų) polinkį į CV tipo skiemenis.

1. Beveik penktadalį visų intervokaliinių priebalsių grupių sudaro dvinariai junginiai. Priebalsiai gali sudaryti devyنيات dvinares samplaikas: ST, SR, SS, RT, RS, RR, TS, TR, TT. Jų vartojimo dažnumas skiriasi: RT (43%), ST (18%), TR (13%), TT (7%), SR (6%), RR (6%), RS (4%), TS (3%), SS (1%).

2. Trys dvinariai junginiai – ST, TR, SR – gali būti fonologinio skiemens pradžia ir gali priklausyti tam pačiam skiemeniui (jeigu tai nėra morfemų sandūra). Kitų dvinarių junginių priebalsiai priklauso skirtingiems skiemeniams, skiemens riba eina po pirmojo junginio nario: R-T, T-T, R-R, R-S, T-S, S-S.

3. Konkrecių priebalsių kombinacijų analizė rodo, kad beveik pusę visų dvinarių samplaikų sudaro 14 (neatsižvelgiant į jų palatališkumą) dažniausių priebalsių junginių: [st, s't'] (8% visų dvinarių junginių), [nt, n't'] (7%), [rt, r't'] (5%), [nk, n'k'] (5%), [šk, š'k'] (4%), [kt, kt'] (4%), [ng, n'g'] (4%), [nd, n'd'] (3%), [rb, r'b'] (3%), [kl, kl'] (2%), [rm, r'm'] (2%), [lt, l't'] (2%), [sk, s'k'] (2%), [nč, n'č'] (2%).

Literatūra

- Edmondson, W, H, Zhang, L, The Use of Syllable Structure for Speech Recognition. [Retrieved March 8, 2007, from <http://www.cs.bham.ac.uk/~whe/EaZ.pdf>]
- Girdenis, A. (1995) Teoriniai fonologijos pagrindai, Petro ofsetas, Vilnius.
- Karosienė, V. (1985) Pradinių ir galinių priebalsių derinimas vienskiemenėse vardažodžių šaknyse, *Kalbotyra*, t. 36 (1), pp18-31.
- Karosienė, V. (1987) Pirminių vardažodžių šaknų statistinės charakteristikos, *Kalbotyra*, t. 38 (1), pp44-55.
- Karosienė, V, Girdenis, A. (1994) Lietuvių bendrinės kalbos skiemens tipų dažnumai, *Kalbotyra*, t. 43 (1), pp34-42.
- Karosienė, V. (2004) Bendrinės lietuvių kalbos vardažodžio šaknies struktūra, Vilniaus universiteto leidykla, Vilnius.
- Kressler, B., Treiman, R., Syllable Structure and the Distribution of Phonemes in English Syllables. [Retrieved March 8, 2007, from <http://brettkessler.com/SyllStructDistPhon/CVC.html>]
- Kruopienė, I. (2000) Stabiliojo centro veiksmožodžių šaknies struktūra, *Kalbotyra* 48 (1)-49 (1), pp71-82.
- Kruopienė, I. (2001) Pradinių ir galinių priebalsių derinimas veiksmožodžių šaknyse, *Kalbotyra* 50 (1), pp67-82.
- Kruopienė, I. (2005) Veiksmožodžio šaknies trinarės inicialės ypatumai, *Kalbotyra* 54 (1), pp73-82.
- Prince, A., Smolensky, P., Optimality in Phonology I: Syllable Structure. [Retrieved March 8, 2007, from <http://www.let.rug.nl/~gerlof/knaw/docs/princeea05.pdf>]
- Пупкис, А. (1966) Сочетания согласных в современном литовском литературном языке: Дис. канд. филол. наук, Ленинград.
- Richey, C., Syllables. [Retrieved March 8, 2007, from <http://www.stanford.edu/~colleenr/ling113/handout10.pdf>]
- Rubba, J., Syllable Structure in English. [Retrieved March 8, 2007, from <http://cla.calpoly.edu/~jrubba/phon/syllables.html>]
- Strimaitienė, M. (1974) Žodžio pradžios dviejų priebalsių junginiai anglų ir lietuvių kalbose, *Kalbotyra* 25 (1), pp61-71.
- Strimaitienė, M. (1979) Anglų ir lietuvių kalbų vidinių priebalsių fonotaktika, *Kalbotyra* 30 (1), pp48-61.
- Tatham, M., Lewis, E., Syllable Recovery from Polysyllabic Words. [Retrieved March 8, 2007, from <http://www.essex.ac.uk/speech/pubs/spruce/windermere98/syllables/syllrecovery.html>]

ⁱ Trumpa užsienio autorių naujesnių darbų apžvalga (Edmondson, Zhang Li; Kressler, Treiman; Prince, Smolensky; Richey; Rubba; Tatham, Lewis) leidžia daryti išvadą, kad paprastai didesnis dėmesys kreipiamas į skiemens struktūrą, o vidiniai priebalsių deriniai nelabai analizuojami. Tad jų darbais čia nebuvo galima pasiremti.

ⁱⁱ Nuoširdžiai dėkoju kolegai informatikui doc. dr. G. Raškiniui ir savo studentei A. Maskeliūnaitei už pagalbą apdorojant pirminę medžiagą.

ⁱⁱⁱ Dėl afrikatų interpretacijos žr. Girdenis 1995: p79; p118.

^{iv} Dėl to straipsnyje greta nurodomi abu priebalsiai, išskyrus tuos atvejus, kai rasta tik minkštoji arba tik kietoji samplaika. Kai kalbama apie raides, kaip paprastai, vartojamas terminas *priebalsė* ir rašoma ne laužtiniuose skliausteliuose. Dėl techninių kliūčių tekste pavyzdžiai teikiami netranskribuoti. Dėl tos pačios priežasties priebalsių samplaikose prieš *k, g* nežymimas ir gomurinis *n*.

^v Dėl šios priežasties straipsnyje priebalsių samplaikos aprašomos ne tik garsiniu, bet ir rašytiniu aspektu (t. y. analizuojamos ne tik garsų, bet ir raidžių samplaikos).

^{vi} Reikia pasakyti, kad [j] duomenys netikslūs. Kadangi tekstai netranskribuoti, tai nebuvo galima išrinkti ir visų [j], atsirandančių tarptautiniuose žodžiuose naikinant hiatą ir šaknies pradžioje prieš [ie].

^{vii} Čia ir kitur pavyzdžiai surašyti mažėjančio dažnumo tvarka. Tada, kai rastų pavyzdžių yra gerokai mažiau nei vienas procentas, duomenys nenurodomi, nes dažnai tai būna tik keli to paties žodžio pavartojimo atvejai. Tačiau ir čia išlaikyta ta pati pateikimo tvarka: nuo dažnesnių iki pačių rečiausių.

^{viii} Šubravcai – lenkiškas žodis. Tai 1817-1822 m. Lietuvoje veikusi liberali inteligentų draugija, satyra kovojo su bajorijos koncervatyvizmu.

^{ix} Jeigu pavyzdžių rasta mažiau nei vienas procentas, lentelėse žymima tik žvaigždute (*). Langeliai su pilku fonu rodo, kad tokie priebalsių junginiai dėl asimiliacijos negalimi.

^x Tai labai įdomi samplaika, nes vartojamas duslusis pučiamasis prieš skardųjį sprogstamąjį priebalsį. Sakytinėje kalboje čia ištiriamas [v], tad garsiniu aspektu šią samplaiką reikia laikyti RT tipo junginiu.

^{xi} Tokiais atvejais galima atviroji vidinė sandūra (apie ją žr. Girdenis, 1995: p40-41) ir priebalsiai gali patirti ne tokią stiprią (ypač palatališkumo) asimiliaciją.

^{xii} Straipsnyje laikytasi nuomonės, kad [k g] prieš kitą minkštąjį priebalsį, išskyrus [j] tik nežymiai minkštėja ir toks jų minkštumas net nežymimas.

Asta Kazlauskienė

Intervocalic Consonants: Monomial and Binomial Groups

Summary

A comprehensive description of general syntagmatic links of Lithuanian consonants is supplied by A. Girdenis. Considerable amount of material, concerning the structure of phonemic syllables and roots of verbs and nominal words is also found. This paper concentrates on the simplest intervocalic segments: isolated consonants and their binomial clusters. They cover the biggest part of all intervocalic consonant combinations (96%). The goal of the research is to determine which combinations of particular consonants really exist in the Lithuanian language. The analyzed data comprises 85 millions words from VDU Corpus of Contemporary Lithuanian language. The results show that in Lithuanian commonly one consonant is usually used between two vowels. Such consonants make up 75% of all the intervocalic segments. This signifies an obvious tendency to CV type syllables in the Lithuanian language. Binomial combinations of consonants form almost a fifth part of all the intervocalic consonant groups. The corpus displayed examples of all possible nine combinations of binomial consonants. Three of them – ST, TR, SR – can be either the beginning of phonological syllable, or they can belong to the same syllable. The boundary of the syllable in other binomial consonant combinations would be after the first member of a cluster: R-T, T-T, R-R, R-S, T-S, S-S. The results presented in this paper are relevant not only for linguists. They have practical value both for speech therapists and language technology specialists.

Straipsnis įteiktas 2007 08
Parengtas spaudai 2007 12

Autore

Asta Kazlauskienė, doc. dr. (humanitariniai mokslai), Vytauto Didžiojo universiteto Lietuvių kalbos katedros docentė ir Kompiuterinės lingvistikos centro vyresnioji mokslo darbuotoja; Kauno technologijos universiteto Kalbotyros katedros docentė.

Mokslinių interesų sritys: fonetika, akcentologija, taikomoji kalbotyra.

Pagrindiniai mokslo rezultatai: per pastaruosius penkerius metus paskelbė daugiau nei 20 mokslinių publikacijų.

Adresas: K. Donelaičio g. 52, Kaunas, Lietuva.

El.paštas: a.kazlauskiene@hmf.vdu.lt